

Janusz Tylman

Ustawa o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw do orzecznictwa karno-administracyjnego : (wybrane zagadnienia procesowe)

Palestra 11/1(109), 93-103

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

s. 131; L. Schaff: Proces karny Polski Ludowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1953, s. 312 i n.; J. Szenkier: Adwokatura a praworządność, „Prawo i Życie” 1956, nr 4; S. Sliwiński: Polski proces karny przed sądem powszechnym, PWN, Warszawa 1959, s. 194; G. Vidal: Cours de droit criminel et de science penitentiaire, tom II, Procédure penale, Edition Rousseau et Co., Paris 1949, s. 1070, 1184 i in.; S. Bekieszko: Zaszczita kak processualnaja funkcya w sowietoskom ugołownom procesie (w pracy zbiorowej: Woprosy ugołownego prawa i processa), Izdatielstwo Bielgosuniwersitieta imieni W. I. Lenina, Mińsk 1958, s. 227; M. Czelcow: op. cit., s. 306 i n., 395 i n.; M. Cieślak: Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1955, s. 132—137, 286—291, 347, 358; L. Hochberg: Wyjaśnienia oskarżonego w procesie karnym, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1962; S. Kalinowski: op. cit., s. 63—64, 77—78, 371; E. Krzymuski: Wykład procesu karnego, Nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej, Kraków 1922, s. 93—95, 160, 166; A. Liebeskind: Rola obrońcy w toku śledztwa, NP 1954, nr 7—8; M. Lipczyńska: Stanowisko oskarżonego w procesie karnym Polski Ludowej, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1956, s. 237 i n.; M. Lipczyńska: Rola obrony w stadium wykonania kary, NP 1965, nr 12; A. Murzynowski: Areszt tymczasowy oraz inne środki zapobiegające uchylaniu się od sądu, PWN, Warszawa 1963, s. 203 i n.; J. Makarewicz: Zarys postępowania karnego austriackiego, Leon Frommer, Kraków 1909, s. 50, 81, 102, 134; M. Maślanko: Obrońca oskarżonego w świetle dekretu z 13.V.1953 r. o zmianie przepisów k.w.p.k., WPP 1953, z. 2; M. Maślanko: Stanowisko obrońcy na tle noweli do k.w.p.k. wg dekretu z 21 grudnia 1955 r., WPP 1956, nr 2; E. Merz: Oceną w postępowaniu karnym wykonawczym, „Palestra” 1960, nr 3; T. Migdał: Rola obrońcy w procesie karnym, NP 1954, nr 3; Sowietiskij ugołownyj process (praca zbiorowa), Gosudarstwennoje Izdatielstwo Juridiczeskoj Litieratury, Moskwa 1953, s. 258; W. Śluczewskij: op. cit., s. 613; M. Sawicki: Zadaniya i situacya zaszczytnika w sowietoskom ugołownom procesie, „Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1955, nr 7; M. Strogowicz: Proces karny, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1952, s. 98, 357, 392; M. Strogowicz: Kurs sowietoskiego ugołownego processa, op. cit., s. 303, 347, 395, 437; E. Wierzbowski: Rola obrony przed sądami dla nieletnich, NP 1951, z. 9.

JANUSZ TYLMAN

Ustawa o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw do orzecznictwa karno-administracyjnego (Wybrane zagadnienia procesowe)

Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego (Dz. U. Nr 23, poz. 149) oddzieliła od poważniejszych naruszeń prawa karnego pewną kategorię czynów, która charakteryzuje się stosunkowo małym stopniem społecznego niebezpieczeństwa¹. Pamiętać wszakże trzeba, że czyny przekazane cechuje z reguły większa waga i negatywność społeczna niż przeciętne wykroczenia. Fakt ten spowodował wprowadzenie do procedury stosowanej przed kolegiami karno-administracyjnymi szeregu zmian (w wielu wypadkach rozciągniętych na postępowanie w sprawach o wszystkie wykroczenia), zbliżających ją w znacznym stopniu do procedury sądowej, głównie przez zwiększenie gwarancji procesowych obwinionego. Biorąc ponadto pod uwagę powstałą nową problematykę karnomaterialną,

¹ Por. M. Grendys: Odpowiedzialność za drobne przestępstwa, „Prawo i Życie” nr 14 z dnia 3.VII.1966 r.

stwierdzić trzeba, że przed kolegiami orzekającymi oraz przed innymi organami uczestniczącymi w postępowaniu karno-administracyjnym stają trudne zadania², w których rozwiązaniu, z pożytkiem dla wyników działalności kolegów, istotną rolę ma do spełnienia fachowy obrońca.

*

Art. 11 ustawy z 1966 r.³ stanowi, że w sprawach o wykroczenia określone w art. 1—10 stosuje się przepisy części ogólnej prawa o wykroczeniach oraz przepisy ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym ze zmianami i uzupełnieniami wynikającymi z ustawy z 1966 r.

Ustawa z 1966 r., oprócz przepisów karnomaterialnych, zawiera przepisy procesowe odnoszące się wyłącznie do czynów przekazanych oraz przepisy zmieniające ustawę z 1951 r., odnoszące się do wszystkich wykroczeń. W zespole przepisów regulujących obecnie postępowanie karno-administracyjne wyodrębnić zatem należy następujące trzy ich grupy:

1) przepisy odnoszące się do wszystkich wykroczeń, objęte znowelizowanym i jednolitym tekstem ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, uwzględniającym zmiany wprowadzone ustawą z 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw;

2) przepisy ustawy z 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw, odnoszące się jedynie do wykroczeń określonych w art. 1—10 (np. art. 20 o dopuszczalności prowadzenia dochodzenia na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego);

3) przepisy ustawy z 1951 r. odnoszące się do wykroczeń, ale z wyłączeniem czynów przekazanych (np. przepisy art. 48 i 49 ustawy z 1951 r., j.t. z r. 1966, dotyczące postępowania przyśpieszonego, w związku z treścią art. 18 ust. 4 ustawy z 1966 r.).

Poniższe uwagi dotyczą przepisów procesowych zawartych w ustawie z 1966 r., mających istotniejsze znaczenie z punktu widzenia zadań obrońcy.

*

1. Jak wiadomo, rozróżnia się obronę w znaczeniu materialnym i w znaczeniu formalnym.

Przez obronę w znaczeniu materialnym rozumiemy działalność procesową, która ma na celu ochronę interesów oskarżonego w procesie i obejmuje całokształt czynności zmierzających do wykazania niewinności oskarżonego albo do ograniczenia

² Por. A. Zbroja: Akcja KOLEGIA w toku, „Prawo i Życie” nr 20 z dnia 25.IX.1966 r.

³ Dla uproszczenia używane będą w niniejszym opracowaniu następujące skróty na oznaczenie poszczególnych aktów prawnych:

- a) ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, według jednolitego tekstu z numeracją z dnia 12 lutego 1959 r. (Dz. U. Nr 15, poz. 79), nazywana będzie „ustawą z 1951 r.”,
- b) ta sama ustawa według jednolitego tekstu i z nową ciągłą numeracją z dnia 12 września 1966 r. (Dz. U. Nr 39, poz. 233) nazywana będzie „ustawą z 1951 r., j.t. z 1966 r.”,
- c) ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego (Dz. U. Nr 23, poz. 149) nazywana będzie „ustawą z 1966 r.”,
- d) wykroczenia przewidziane w art. 1—10 wymienionej wyżej ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. powoływane będą jako „wykroczenia określone w art. 1—10” lub jako „czyny przekazane”.

lub złagodzenia jego odpowiedzialności, a także te czynności, których celem jest ochrona innych praw oskarżonego w toku całego postępowania (np. prawa do obecności na rozprawie, do zabierania głosu)⁴.

Obronę w znaczeniu materialnym mogą wykonywać wszystkie osoby, które mają prawo działania w toku postępowania w interesie oskarżonego, a zatem — obok oskarżonego — jego obrońca, a także oskarżyciel publiczny, niekiedy inne osoby (por. np. art. 362, 464 § 1 k.p.k.)⁵.

Przez obronę formalną rozumie się w niniejszym opracowaniu działalność procesową osoby występującej w charakterze obrońcy; w tym ujęciu obrona formalna będzie szczególnym rodzajem obrony materialnej. Prawo oskarżonego do obrony formalnej oznacza więc prawo posługiwania się obrońcą⁶.

Zgodnie z art. 24 ust. 1 i 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. obwiniony ma prawo korzystać w postępowaniu karno-administracyjnym z pomocy obrońcy. Obrońcą może być każda osoba zdolna do czynności prawnych, nie pozbawiona praw publicznych, jednakże pod warunkiem, że nie zachodzi uzasadnione przypuszczenie, iż trudni się ona obroną zawodowo, nie posiadając uprawnień. Na podstawie tych przepisów nie może być zatem obrońcą adwokat.

Natomiast osoba upoważniona do występowania przed sądem na podstawie przepisów o ustroju adwokatury (adwokat i aplikant adwokacki)⁷ może być obrońcą na podstawie ust. 3 tegoż art. 24 jedynie w sprawach o wykroczenia określone w art. 9 ust. 1 pkt 3 lit.a) i c) ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.⁸ oraz w sprawach o wykroczenia określone w innych ustawach szczególnych, za które kolegia upoważnione są do wymierzania zasadniczej kary aresztu, w pozostałych zaś sprawach rozpoznawanych przez kolegia powiatowe — poczynając od wniesienia środka odwoławczego.

Art. 18 ustawy z 1966 r. stanowi, że w sprawach o wykroczenia określone w art. 1—10 (czyzny przekazane) obrońcą — również w I instancji — może być osoba upoważniona do występowania przed sądem na podstawie przepisów o ustroju adwokatury.

Ponieważ z art. 19 ust. 3 ustawy z 1951 r. (obecny art. 24 ust. 3 według tekstu jednol. z 1966 r.) wynikało już przedtem, że adwokat (aplikant adwokacki) był

⁴ M. Cieślak: *Proces karny*, Kraków 1953, cz. II, s. 237, 238; A. Dąb, K. Cincio: *Prawo do obrony* (Zagadnienia prawne Konstytucji PRL, 1954, t. III, s. 244); S. Kalinowski: *Postępowanie karne — Zarys części ogólnej*, Warszawa 1963, s. 267 i nast.

⁵ S. Sliwiński pisał: „Te wszystkie przepisy, które na kogokolwiek działającego w procesie nakładają obowiązek baczenia, by oskarżony nie poniósł kary niesłusznie lub ponad miarę swego przewinienia, te wszystkie przepisy, mające w gruncie rzeczy na uwadze zasadę prawdy obiektywnej i przeszkodzenie temu, aby niesłuszne oskarżenie nie odniosło zwycięstwa, składają się na całokształt materialnej obrony oskarżonego”. (S. Sliwiński: *Polski proces karny przed sądem powszechnym — Zasady ogólne*, wyd. II, Warszawa 1961 r., s. 195).

⁶ W kwestii wzajemnego stosunku pojęć „obrona materialna” i „obrona formalna” oraz występujących w literaturze procesowej różnic poglądów w tym względzie — por. M. Cieślak: *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa 1955, s. 135.

⁷ Art. 1 ust. 1 i art. 90 ust. 1 ustawy z dnia 19 grudnia 1963 r. o ustroju adwokatury (Dz. U. Nr 57, poz. 309). Ograniczenia uprawnień aplikanta adwokackiego nie obejmują udziału w postępowaniu karno-administracyjnym.

⁸ Art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. a) głosi: „Zasadniczą karę aresztu można wymierzyć tylko za wykroczenia określone w art. 18, 19, 20, 23, 28, 29, 30, 31 i 54 prawa o wykroczeniach, w art. 27 ustawy z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz. U. Nr 69, poz. 434), a także w art. 77 i 78 ustawy z dnia 31 stycznia 1961 r. — Prawo budowlane (Dz. U. Nr 7, poz. 46)”.

Art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. c) głosi: „Gdy przepis prawa przewiduje tylko karę aresztu, a kolegium nie stosuje art. 9 prawa o wykroczeniach, sprawę przekazuje się do sądu przy odpowiednim zastosowaniu przepisów art. 55—57 niniejszej ustawy”.

dopuszczony do obrony w I instancji w każdej sprawie o czyn zagrożony zasadniczą karą aresztu, wszystkie zaś czyny przekazane, określone w art. 1—10 ustawy z 1966 r., z wyjątkiem nieumyślnego paserstwa (art. 3 § 2), są zagrożone zasadniczą karą aresztu — przeto ustawa z 17 czerwca 1966 r. nie zmieniła koncepcji udziału obrońcy-adwokata w postępowaniu przed kolegiami karno-administracyjnymi. Jedynie gdy chodzi o wykroczenie z art. 3 § 2 ustawy z 1966 r., jak piszą A. Gubiński i M. Siewierski⁹, ze względu na pewną trudność w ocenie prawnej i faktycznej paserstwa nieumyślnego oraz jego bliskość do innych wykroczeń przeciwko mieniu, ustawodawca uznał za niecelowe wyodrębnienie tego czynu spod normy ogólnej w kwestii obrony.

Jeżeli przez prawo do obrony formalnej rozumieć możliwość korzystania z pomocy fachowego obrońcy, to w postępowaniu karno-administracyjnym jest ono nadal ograniczone w znacznym stopniu.

Art. 24 ust. 4 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. stanowi, że obwiniony może udzielić pełnomocnictwa na piśmie lub ustnie — wobec kolegium — na rozprawie, o czym należy uczynić wzmiankę w protokole rozprawy; gdy obwiniony jest nieletni, pełnomocnictwa może udzielić także jego ojciec, matka lub opiekun¹⁰.

Zarówno art. 24 ust. 1 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. oraz art. 18 ust. 3 ustawy z 1966 r., jak i art. 76 § 1 k.p.k. mówią o „obrońcy” (w liczbie pojedynczej). Z § 2 art. 76 k.p.k. wynika, że oskarżony może mieć więcej niż jednego obrońcę, chociaż nie więcej niż trzech, przy czym z treści tego przepisu należy wyciągnąć wniosek, że mimo sposobu sformułowania § 1 ma on charakter ograniczający liczbę obrońców. Przepisu tego nie można jednak stosować przez analogię do postępowania karno-administracyjnego. Nie można także przyjąć, że wobec braku odpowiednika art. 76 § 2 k.p.k., w postępowaniu karno-administracyjnym dopuszczalna liczba obrońców nie jest w ogóle określona. Na przeszkodzie takiemu rozumowaniu stoi fakt zasadniczego ograniczenia obrony formalnej w tym postępowaniu oraz mniejsza waga i zawichość rozpoznawanych spraw. W konsekwencji uznać trzeba, że obwiniony w postępowaniu karno-administracyjnym może mieć tylko jednego obrońcę.

Słuszne jest także stanowisko¹¹, że w postępowaniu karno-administracyjnym nie stosuje się przez analogię art. 80 k.p.k., nie ma zatem instytucji obrońcy z urzędu.

2. W sprawach o wykroczenia określone w art. 1—10 (czyny przekazane) orzekają w pierwszej instancji kolegia powiatowe przy prezydiach powiatowych rad narodowych (miast stanowiących powiaty miejskie) i dzielnicowych rad narodowych.

Minister Spraw Wewnętrznych może na wniosek prezydium wojewódzkiej rady narodowej upoważnić do orzekania również kolegia powiatowe przy prezydiach miejskich rad narodowych w miastach nie stanowiących powiatów oraz kolegia przy prezydiach rad narodowych osiedli (art. 18 ust. 1 ustawy z 1966 r.).

Kolegia przy prezydiach gromadzkich rad narodowych nie mogą orzekać w sprawach o czyny przekazane.

W drugiej instancji orzekają kolegia przy prezydiach wojewódzkich (oraz miast podzielonych na dzielnice) rad narodowych — art. 4 ust. 3 i 4 ustawy z 1951 r.,

⁹ A. Gubiński i M. Siewierski: Ustawa o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego — Komentarz, Wydawnictwo Departamentu Społeczno-Administracyjnego MSW, Warszawa 1966, s. 73.

¹⁰ Art. 15 § 1 ustawy z 1966 r. wprowadza ograniczenia co do właściwości kolegiów w stosunku do nieletnich, którzy popełnili wykroczenie określone w art. 1—10.

¹¹ Por. A. Gubiński i M. Siewierski: Komentarz, op. cit., s. 74, 75.

j.t. z 1966 r. Jeżeli w pierwszej instancji wymierzona została zasadnicza kara aresztu, przysługuje jedynie prawo żądania skierowania sprawy do sądu powiatowego na drogę postępowania sądowego (art. 44 ust. 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.).

Jeżeli wykroczenia określonego w art. 1—10 dopuścił się nieletni, który w chwili rozpoczęcia rozprawy nie ukończył 17 lat, sprawę rozpoznaje sąd dla nieletnich na zasadach ogólnych (art. 15 § 1 ustawy z 1966 r.). Jeżeli nieletni w momencie rozpoczęcia rozprawy w postępowaniu karno-administracyjnym ukończył już 17 lat, sprawę rozpoznaje kolegium, stosując zasady przewidziane w art. 6 prawa o wykroczeniach.

W sprawach o wykroczenia określone w art. 1—10 stwierdzenie przez sąd — po upływie trzech miesięcy od popełnienia czynu albo na rozprawie głównej — że sprawa podlega orzecznictwu karno-administracyjnemu, nie tamuje rozpoznania sprawy (art. 22 ustawy z 1966 r.).

Przewodniczący kolegium, a na rozprawie skład orzekający może przekazać sądowi powiatowemu sprawę o wykroczenie określone w art. 1—10 w razie trudności co do wykładni prawa albo w razie zawiłych okoliczności. Jeżeli jednak prezes sądu uzna, że przekazanie sprawy przez kolegium karno-administracyjne do sądu nie było słuszne, wnosi sprawę na posiedzenie niejawne. Orzeczenie sądu o zwrocie sprawy jest dla kolegium karno-administracyjnego wiążące (art. 24 ustawy z 1966 r.).

W obu przedstawionych wypadkach oraz w sytuacji określonej art. 23 ustawy z 1966 r., gdy sąd powiatowy rozpoznaje w I instancji sprawę o czyn przekazany, stosuje on przepisy art. 1—17 ustawy z 1966 r., przepisy prawa o wykroczeniach, jak również inne przepisy wskazane w art. 25 ustawy z 1966 r. Sąd powiatowy obowiązany jest zwłaszcza nadać odpowiednią kwalifikację prawną, a karę wymierzyć taką, jaka jest przewidziana za wykroczenie.

Właściwość kolegium karno-administracyjnego w sprawach o czyny określone w art. 1—9 ustawy z 1966 r. uzależniona jest od wartości przedmiotu wykroczenia, przy czym górna granica tej wartości w żadnym z przepisów nie przekracza 300 złotych. W art. 10 ustawy z 1966 r. ustawodawca uzależnił właściwość kolegium od tego, czy wypadek jest „mniejszej wagi”. Ustawodawca nie podał bliższych wskazówek, co należy uważać za wypadek mniejszej wagi, wobec czego sprecyzowanie odpowiednich kryteriów jest sprawą pilną, spadającą na barki zarówno teorii, jak i praktyki¹². A. Gubiński i M. Siewierski proponują¹³ uwzględnienie charakteru samej działalności, jej rozmiarów, długotrwałości, osiągniętych przez sprawcę dochodów, rodzaju wykonywanych czynności (ze względu na wymagane kwalifikacje fachowe, jeżeli sprawca ich nie posiada) oraz cech osobistych i sytuacji sprawcy czynu. Jeżeli więc — piszą ci autorzy — np. rozmiary działalności zarobkowej nie są duże lub osiągnięte dochody są skromne albo jeżeli sprawca, który nie prowadzi takiej działalności na większą skalę, jest człowiekiem starym lub chorym, to można przyjąć, że chodzi o wypadki mniejszej wagi.

Ocena wartości przedmiotu wykroczenia lub wagi wypadku, dokonana przez składającego wniosek o ukaranie, podlega kontroli ze strony przewodniczącego kolegium, a następnie składu orzekającego. W razie uznania swej niewłaściwości

¹² Art. 10 ustawy z 1966 r. stanowi: „§ 1. Kto w ramach gospodarki nie uspołecznionej prowadzi zarobkową działalność wytwórczą, przetwórczą, handlową lub usługową bez wymaganego zezwolenia, podlega — jeżeli czyn stanowi wypadek mniejszej wagi — karze aresztu do 3 miesięcy lub grzywny do 4500 złotych. § 2. W szczególnie uzasadnionych wypadkach można orzec przepadek przedmiotu wykroczenia”.

¹³ A. Gubiński i M. Siewierski: Komentarz, op. cit., s. 33, 39.

kolegium (przewodniczący kolegium) przekazuje sprawę organom MO w celu przeprowadzenia dochodzenia lub prokuratorowi.

Właściwość kolegium upada, a czyn określony w art. 1—10 pozostaje nadal występkiem i podlega rozpoznaniu przez sąd również w wypadkach określonych w art. 16 ustawy z 1966 r., a więc np. wtedy, gdy czyn popełniony został w warunkach recydywy szczególnej¹⁴, gdy przedmiotem czynu jest broń lub amunicja albo gdy sprawca popełnia kradzież z włamaniem (dotyczy artykułu 1 ustawy z 1966 r.)¹⁵.

3. Ustawa z 1951 r. nie przewiduje postępowania analogicznego do postępowania przygotowawczego wyodrębnionego w k.p.k. Natomiast ustawa z 1966 r. stanowi w art. 20 § 1 i 2, że w sprawach o wykroczenia określone w art. 1—10 organ Milicji Obywatelskiej albo organ Państwowej Inspekcji Handlowej, w celu zebrania danych niezbędnych do sporządzenia wniosku o ukaranie, przeprowadza w miarę potrzeby dochodzenie, stosując odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego oraz inne przepisy obowiązujące ten organ w zakresie jego działania. W sprawach o wykroczenia określone w art. 2—4 a popełnione w lesie państwowym, powierzonym pieczy organów służby ochronnej lasów państwowych, powyższe uprawnienia organu Milicji Obywatelskiej przysługują również tym organom¹⁶.

Z art. 19 § 2 i z art. 20 § 1 ustawy z 1966 r. wynika, że przeprowadzenie dochodzenia jest w każdej sprawie o czyn przekazany dopuszczalne, ale nieobowiązkowe.

Czyny przekazane mieszczą się w granicach ustalonych dla trybu uproszczonego (por. art. 5 ustawy z dnia 20.VII.1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego, zwanej dalej ustawą z 20.VII.1950 r.), wobec czego dochodzenie w sprawach o te czyny może mieć charakter uproszczony, określony w art. 8 ustawy z 20.VIII.1950 r.

Z art. 8 lit. a ustawy z 20.VII.1950 r. wynika, że w dochodzeniu uproszczonym nie jest konieczne wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów i o zamknięciu dochodzenia. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów zastępowane jest ustnym sformułowaniem zarzutu przy rozpoczęciu pierwszego przesłuchania obwinionego. Nie jest natomiast oczywiste, czy brak postanowienia o zamknięciu dochodzenia uproszczonego upoważnia organ ścigania do zaniechania innych czynności przewidzianych w art. 244 § 1 i 2 k.p.k. (zapoznanie z zebranymi materiałami). Wobec dotychczasowej praktyki należy przyjąć, że również w dochodzeniu w sprawach o czyny przekazane nie będzie uznane za obowiązkowe zaznajomienie obwinionego — przy zakończeniu dochodzenia — z zebranymi materiałami i pouczenie go o przysługującym mu prawie przejrzenia akt oraz o prawie złożenia w terminie trzech dni wniosku o uzupełnienie dochodzenia. Tym samym więc prowadzący dochodzenie nie będzie miał również w stosunku do obrońcy obowiązków przewidzianych w art. 244 k.p.k.

4. Z art. 18 ust. 1 i 3 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. wynika, że po wpłynięciu wniosku do kolegium przewodniczący bada dopuszczalność postępowania (w każ-

¹⁴ Art. 23 ustawy z 1966 r. stanowi, że sąd, rozpoznając sprawę osoby, której dotyczy art. 16 § 1 pkt 1 (recydywa), może orzec jak w sprawie o wykroczenie, jeżeli szczególne okoliczności za tym przemawiają.

¹⁵ Obszerniejsze uwagi na temat art. 16 ustawy z 1966 r. por. A. Gubiński i M. Siewierski: *Komentarz*, op. cit., s. 57 i nast.; J. Bafia: *Ustawa o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego*, NP nr 11, 1966 r., s. 1351—1355.

¹⁶ Por. art. 22 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., określający organy uprawnione do występowania w charakterze oskarżyciela publicznego.

dej sprawie, nie tylko o czyn przekazany) i w wypadkach przewidzianych w wymienionych przepisach odmawia (postanowieniem) wszczęcia postępowania lub umarza postępowanie (art. 18 ust. 4 w związku z art. 20 ust. 1 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.). Z zestawienia art. 18 ust. 1 i ust. 3 pkt 5 wynika, że obok przesłanek natury prawnej (formalnej) podlega kontroli faktyczna (merytoryczna) zasadność wniosku. M. Siewierski pisze¹⁷, że nie tylko idea ochrony obywateli przed jawnie bezpodstawnym wszczęciem postępowania karno-administracyjnego, ale również sama logika wskazuje na to, że okoliczność wyłączająca postępowanie może wpływać nie tylko z przesłanek formalno-prawnych, gdyż mogą tu wchodzić w grę względy merytoryczne, a więc natury faktycznej. Jeżeli bowiem materiał dowodowy załączony do wniosku jasno wskazuje, że oskarżenie jest nieprawdziwe lub niesumienne, to wówczas przewodniczący kolegium nie powinien takiemu jawnie bezzasadnemu wnioskowi nadawać zwykłego biegu i wyznaczać rozprawy, skoro jedynym jej spodziewanym wynikiem może być uniewinnienie obwinionego.

Przypomnieć należy, że w postępowaniu karnym (przed sądem) dopuszczalność kontroli faktycznej zasadności oskarżenia jest sporna. Przytoczone poprzednio przepisy pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że w postępowaniu karno-administracyjnym zagadnienie to zostało dość wyraźnie uregulowane, co stwarza dodatkowe możliwości dla obrony.

5. Zgodnie z art. 14 ust. 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., jeżeli ten sam czyn zawiera znamiona wykroczenia poddanego orzecznictwu kolegium, a zarazem znamiona czynu poddanego orzecznictwu sądu lub innego organu — kolegium orzeka w granicach swej właściwości niezależnie od postępowania sądu lub innego organu. Przepisu tego nie stosuje się do czynów przekazanych, a to wobec treści art. 31 ustawy z 1966 r. stanowiącego, że w zakresie, w jakim ustawa przekazuje niektóre czyny jako wykroczenia do orzecznictwa karno-administracyjnego, nie stosuje się przepisów ustaw karnych określających te czyny jako przestępstwa.

*

1. Rozdział 3 ustawy z 1966 r., zatytułowany: „Zmiana przepisów ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym”¹⁸, zawiera postanowienia dotyczące m. in. przebiegu rozprawy przed kolegium, zbliżające ją zwłaszcza do sądowej rozprawy głównej. Podkreślić przy tym należy, że już przedtem kolegia stosowały w swej działalności wiele z tych reguł, które obecnie zostały wprowadzone do ustawy, kierując się w tym względzie zasadami zaczerpniętymi z k.p.k. i z k.p.a.

Nowy art. 28 ust. 1 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. głosi, że skład orzekający jest obowiązany zebrać i rozpatrzyć w sposób wyczerpujący cały materiał dowodowy przemawiający zarówno za obwinionym, jak i przeciw niemu. Przepis ten — łącznie z przepisem art. 32 ust. 1 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. — stanowiącym, że kolegium wydaje orzeczenie o ukaraniu, uniewinnieniu lub umorzeniu postępowania na podstawie wyników rozprawy — pozwala na wyciągnięcie wniosku, że postępowanie karno-administracyjne zostało w sposób wyraźny oparte na zasadach prawdy obiektywnej i bezstronności, uznanie zaś za podstawę orzeczenia całokształtu zebranego, przeprowadzonego na rozprawie i wyczerpująco rozpatrzonego materiału dowodowego oznacza, że pominięte muszą być fakty, o których

¹⁷ M. Siewierski: Nowe przepisy procesowe, „Zagadnienia karno-administracyjne” nr 5, 1966 r.

¹⁸ Zmiany te uwzględnione zostały w tekście jednolitym ustawy z 1951 r., wobec czego w dalszym ciągu podawana będzie numeracja według tekstu jednolitego z r. 1966.

skład orzekający dowiedział się poza rozprawą. Taki wniosek potwierdza art. 32 ust. 4 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. głoszący, że uzasadnienie powinno podawać, na jakich przesłankach faktycznych i prawnych oparto wydane orzeczenie lub postanowienie oraz jakich dowodów nie uwzględniono i dlaczego.

2. Zgodnie z art. 60 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., jeżeli przepisy tej ustawy nie stanowią inaczej, stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu administracyjnym, dotyczące m. in. dowodów.

Ze względu na zbliżenie postępowania karno-administracyjnego do sądowego postępowania karnego przyjęto ponadto w praktyce ogólną zasadę, że dopuszczalne jest w pewnych wypadkach stosowanie w drodze analogii przepisów k.p.k.¹⁹

Ustawodawca powinien jednak dążyć do tego, aby ważne kwestie, zwłaszcza dotyczące dowodów, były rozstrzygnięte wprost w ustawie o postępowaniu karno-administracyjnym. Przepisem, który stara się wyjaśnić taką istotną, lecz sporną kwestię, jest art. 30 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., dotyczący zasady bezpośredniości a stanowiący, że na rozprawie wolno odczytywać protokoły przesłuchań obwinionego, świadków i biegłych oraz wszelkie dokumenty i adnotacje znajdujące się w aktach, chyba że bezpośrednio przeprowadzenie dowodu jest niezbędne w celu jego sprawdzenia, zwłaszcza gdy udowadniane są fakty kwestionowane albo gdy skład orzekający poweźmie co do nich wątpliwości²⁰.

Przepis wprowadza ustępstwa na rzecz pośredniości dalej idące niż te, które przewiduje k.p.k. Są one uzasadnione praktyczną potrzebą uproszczenia postępowania w sprawach o czyny stosunkowo mniejszej wagi. Z drugiej części tego przepisu wynika jednak, że ograniczenia bezpośredniości w postępowaniu dowodowym nie mogą uszczuplać nakazów płynących z zasady prawdy obiektywnej i z zasady bezstronności. Kolegium, obok własnej inicjatywy, ma obowiązek uwzględniać zasadne wnioski (m. in. obroncy) o bezpośrednio przeprowadzenie dowodu.

Oparciu rozstrzygnięć kolegium na ustaleniach zgodnych z rzeczywistością sprzyjają także inne przepisy o dowodach, jak np. art. 28 ust. 2 stanowiący, że skład orzekający może w toku rozprawy zmienić lub uchylić postanowienie dotyczące przeprowadzenia dowodu, czy art. 29 ust. 2 głoszący, że jeżeli zachodzi potrzeba uzupełnienia materiału dowodowego w sprawie, ale nie można tego uczynić na przeprowadzanej rozprawie, to należy rozprawę odroczyć. Przepisy te dają istotne możliwości zasadnej inicjatywie dowodowej obrony.

3. Dotychczas brak było w postępowaniu karno-administracyjnym przepisów analogicznych do art. 315—317 k.p.k. dotyczących głosów stron, chociaż na rozprawie przed kolegium głos końcowy był w praktyce stronom udzielany. Obecnie art. 31 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. stanowi wyraźnie, że po zakończeniu postępowania dowodowego przewodniczący składu orzekającego udziela głosu najpierw oskarżycielowi, potem pokrzywdzonemu i w ostatniej kolejności obrońcy i obwinionemu²¹.

4. Art. 11 § 1 prawa o wykroczeniach przewiduje, że nie można wszcząć postępowania karnego z powodu wykroczenia popełnionego przed rokiem. Art. 11 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy z 1951 r. (art. 15 ust. 1 według tekstu jednol. z 1966 r.) skrócił okres przedawnienia (orzekania) w postępowaniu przed kolegiami karno-

¹⁹ Por. M. Siewierski: Nowe przepisy procesowe, op. cit.

²⁰ Por. art. 507 k.p.k.

²¹ W kwestii przepisów dotyczących rozprawy przed kolegium karno-administracyjnym — por. A. Gubiński i M. Siewierski: Komentarz; op. cit., s. 113 i nast.; M. Siewierski: Nowe przepisy procesowe, op. cit.

-administracyjnymi stanowiąc, że nie można wydać orzeczenia o ukaraniu ani nakazu karnego, jeżeli od popełnienia czynu upłynęło sześć miesięcy.

Obecnie dla czynów przekazanych artykuł 17 ustawy z 1966 r. wprowadza odrębny termin przedawnienia, a mianowicie nie można wydać orzeczenia o ukaraniu ani nakazu karnego, jeżeli od popełnienia czynu upłynął rok.

Inne postanowienia art. 11 ustawy z 1951 r. (art. 15 według tekstu jednol. z 1966 r.), dotyczące przedawnienia wykonania orzeczenia, nie uległy zmianie i mają zastosowanie również do czynów przekazanych.

5. W sprawach o czyny przekazane przysługuje ukaranemu, jego obrońcy, prokuratorowi, organowi Milicji Obywatelskiej, organowi, który złożył wniosek o ukaranie (art. 44 ust. 1 i 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.), a także pokrzywdzonemu (art. 27 § 1 ustawy z 1966 r.) prawo odwołania się od orzeczeń zapadłych w pierwszej instancji do kolegium wojewódzkiego, a w wypadku ukarania zasadniczą karą aresztu — prawo żądania skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego.

Termin do zaskarżenia orzeczenia wynosi siedem dni i liczy się od dnia ogłoszenia orzeczenia (art. 44 ust. 1 i art. 35 ust. 3 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.). Jednakże w sprawach o czyny przekazane, jeżeli osoba uprawniona do wniesienia odwołania (żądania skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego) zażąda doręczenia odpisu orzeczenia ogłoszonego na rozprawie, termin ten liczy się od dnia doręczenia (art. 27 § 2 ustawy z 1966 r.).

Do czynów określonych w art. 1—10 postępowania przyspieszonego nie stosuje się (art. 18 ust. 4 ustawy z 1966 r.), wobec czego nie mają zastosowania przepisy rozdz. 5 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., w tym również art. 49 ust. 1, który przewiduje skrócony termin do wniesienia odwołania.

1. Ustawa z 1966 r. wprowadza do postępowania karno-administracyjnego szereg nowych instytucji, odnoszących się z reguły nie tylko do czynów przekazanych, a umożliwiających złagodzenie odpowiedzialności sprawcy wykroczenia.

Nową instytucję przewiduje art. 11 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., głoszący, że w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie można — mając na uwadze charakter i okoliczności czynu lub osobowość sprawcy — odstąpić od wymierzenia kary przewidzianej za dane wykroczenie. W razie odstąpienia od wymierzenia kary można zastosować względem sprawcy upomnienie lub inny środek oddziaływania społecznego, mający na celu przywrócenie naruszonego przez sprawcę porządku prawnego lub wyrównanie wyrządzonej krzywdy, zwłaszcza przez przeproszenie pokrzywdzonego, uroczyste zapewnienie niepopelnienia więcej takiego czynu albo przez zobowiązanie sprawcy do przywrócenia stanu poprzedniego. Odstąpienie od wymierzenia kary nie stoi na przeszkodzie temu, by orzec przepadek przedmiotu wykroczenia w wypadkach przewidzianych w ustawie.

Przepis może być więc zastosowany, jeżeli powstanie następująca sytuacja: 1) czyn został rzeczywiście popełniony i zawiera znamiona wykroczenia; 2) czyn ten został zawiniony przez osobę, przeciwko której toczy się postępowanie (obwiniony); 3) charakter i okoliczności czynu (względny natury przedmiotowej) lub osobowość sprawcy (względny natury podmiotowej) są tego rodzaju, że stwarzają wypadek zasługujący na szczególne uwzględnienie, polegające na odstąpieniu od wymierzenia kary²².

Wobec tego że chodzi o wykroczenie zawinione (por. też ust. 2 i 3 art. 11 ustawy

²² Por. A. Gubiński i M. Siewierski: Komentarz, op. cit., s. 98 i nast.

z 1951 r., j.t. z 1966 r.), orzeczenie nie będzie uniewinniające, lecz skazujące, chociaż kara nie zostanie wymierzona (podobnie jak na gruncie kodeksu karnego przy instytucji uwolnienia od kary). Kara może być zastąpiona przewidzianymi w przepisie środkami oddziaływania społecznego, co jest zgodne z aktualnymi tendencjami naszego prawa karnego. Przyjęcie w prawie socjalistycznym materialnej definicji przestępstwa (wykroczenia) nakazuje ponadto uwzględnić — obok formalnego naruszenia zakazu (nakazu) — treść społecznie negatywną czynu.

Ustawodawca, formułując art. 11 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., uwzględnił zapewne ogólne założenia, że jeżeli czyn jest błahy, a sprawca rokuje wyraźne nadzieje poprawy, wymierzenie kary jest zbędne.

Przepis może stosować jedynie kolegium orzekające (nie przewodniczący) na rozprawie, rozstrzygnięcie zaś należy zamieścić w sentencji orzeczenia (art. 33 ust. 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r.). W kwestii zastosowania omawianego przepisu istotne znaczenie ma oczywiście argumentacja obrońcy.

2. Złagodzenie odpowiedzialności za popełnione wykroczenie przewiduje także art. 19 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r., dający przewodniczącemu kolegium prawo zaniechania wszczęcia postępowania, jeżeli dla wdrożenia sprawcy do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego uzna on za wystarczające przekazanie sprawy kierownikowi zakładu pracy, w którym sprawca jest zatrudniony, z wnioskiem o zastosowanie środków przewidzianych w regulaminie pracy lub w postępowaniu dyscyplinarnym albo innych środków oddziaływania wychowawczego stosowanych w zakładzie, gdy z charakteru popełnionego czynu wynika, iż stanowi on naruszenie obowiązków pracowniczych. Z tych samych względów przewodniczący kolegium może zaniechać wszczęcia postępowania, jeżeli przed skierowaniem sprawy do kolegium zastosowano już w zakładzie pracy wobec sprawcy środki oddziaływania wychowawczego.

Przepis może być zastosowany wówczas, gdy: 1) czyn został rzeczywiście popełniony i zawiera znamiona wykroczenia; 2) czyn został zawiniony przez osobę określoną we wniosku o ukaranie; 3) sprawcą czynu jest osoba zatrudniona w zakładzie pracy; 4) czyn stanowi naruszenie obowiązków pracowniczych; 5) zakład pracy rozporządza właściwymi środkami wychowawczymi.

Z treści przepisu można ponadto wyciągnąć wniosek, że chodzi wyłącznie o czynny znikomej wagi²³.

3. Art. 9 ust. 3 lit. d ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. stanowi, że jeżeli ustawa daje możliwość wyboru między karą aresztu a karą grzywny, to wymierza się karę grzywny. Można jednak wyjątkowo wymierzyć karę aresztu, gdy przemawia za tym waga popełnionego czynu albo gdy okoliczności sprawy świadczą o demoralizacji sprawcy lub gdy działał on w sposób zasługujący na szczególne potępienie.

Tendencji do traktowania kary aresztu jako sankcji stosowanej wyjątkowo w postępowaniu karno-administracyjnym odpowiada wprowadzenie instytucji warunkowego zawieszenia kary aresztu. Art. 12 ust. 1 i 2 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. stanowi, że wykonanie kary aresztu można warunkowo zawiesić, jeżeli ze względu na okoliczności towarzyszące popełnieniu wykroczenia, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz jego zachowanie się po popełnieniu wykroczenia należy przypuszczać, że pomimo niewykonania kary nie popełni on nowego wykroczenia tego samego rodzaju, przy czym zawieszenie następuje na okres próby, który nie może być krótszy niż sześć miesięcy i nie może przekraczać roku²⁴.

²³ Por. A. Gubiński i M. Siewierski: Komentarz, op. cit., s. 108 i nast.

²⁴ Por. też art. 12 ust. 3 i 4, art. 13 ustawy z 1951 r., j.t. z 1966 r. oraz J. Bafia, op. cit., s. 1346—1347.

4. Wreszcie należy zwrócić uwagę na to, że gdy sprawę o czyn przekazany popełniony przez nieletniego — ze względu na warunki przewidziane w art. 15 ust. 1 ustawy z 1966 r. — rozpoznaje na ogólnych zasadach sąd dla nieletnich, to sędzia dla nieletnich, nawet nie wszczynając postępowania, może wydać postanowienie o przekazaniu sprawy nieletniego szkole, do której nieletni uczęszcza, lub organizacji, do której nieletni należy, jeżeli uzna, że środki oddziaływania wychowawczego, jakimi dana szkoła lub organizacja rozporządza, są dostateczne.

*

Ustawa z 1966 r. (wraz ze zmianami wprowadzonymi do ustawy z 1951 r.) wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1967 r. (art. 36), jednakże sprawy o czyny określone w art. 1—10, popełnione przed dniem wejścia w życie tej ustawy, podlegają rozpoznaniu przez organy dotychczas właściwe. Tym samym właściwość kolegium ma zastosowanie tylko do tych czynów przekazanych, które zostaną popełnione począwszy od dnia 1 stycznia 1967 r. To ograniczenie w stosowaniu nowych postanowień przewidzianych ustawą z 1966 r. nie odnosi się do pozostałych wykroczeń.

*

Ramy artykułu nie pozwoliły na bardziej szczegółowe przedstawienie zagadnień interesujących adwokata jako obrońcy w postępowaniu karno-administracyjnym. Nie ulega też wątpliwości, że wiele kwestii wymagających rozważenia wyłoni się dopiero w toku praktycznej realizacji nowych przepisów.

KAZIMIERZ ZIELIŃSKI

Skutki prawne pomyślnego upływu okresu warunkowego zawieszenia wykonania kary

W numerze 4 „Nowego Prawa” z 1966 r. opublikowana została uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1966 r. (VI KZP 49/65), która zawiera zasadniczą wykładnię ustawy co do skutków prawnych pomyślnego upływu okresu warunkowego zawieszenia wykonania kary w razie jednoczesnego skazania — obok zawieszony kary pozbawienia wolności — również na karę grzywny.

Powiększony skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego ustalił w tej uchwale, że na podstawie art. 64 k.k. — w razie skazania oskarżonego na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania, a ponadto w tym samym wyroku na karę grzywny — uznanie skazania za niebyłe obejmuje także grzywnę.

Powyższa uchwała omówiona została również w „Prawie i Życiu” (nr 12 z dnia 5 czerwca 1966 r.).

Poruszone zagadnienie nastęrczało nieraz wiele wątpliwości. Zagadnieniem tym zajmował się już przedtem Sąd Najwyższy, który w uchwale z dnia 7 maja 1965 r. (VI KZP 8/65) zajął podobne stanowisko. Uchwała ta była publikowana w „Nowym Prawie” (nr 9 z 1965 r.).